

Dit artikel is verschenen in en geschreven voor het tijdschrift [Juridisch up to Date](#). Het artikel is met veel aandacht en zorgvuldigheid geschreven, maar bevat informatie van algemene aard. Juridisch advies is echter altijd maatwerk. Wint u dus altijd deskundig juridisch advies in. (Lees onze disclaimer).

Jutd 2018/0148 Bepaaldheid van verpandingsobjecten: het luistert (toch) nauwer dan je denkt!

Jutd 2018/0148 d.d. 30-11-2018

Auteur(s): Mr. F.F.A. Smetsers, Van Iersel Luchtman Advocaten, Breda.

Het goederenrecht is over het algemeen nogal star: een eigendomsrecht bestaat of het bestaat in het geheel niet. Er is geen middenweg. Er moet aan strikte vereisten zijn voldaan, wil een goederenrechtelijk recht ook echt gevestigd of overgedragen worden. Als dat niet het geval is, is er in het geheel geen sprake van vestiging of overdracht van het recht, met alle gevolgen van dien.

In de afgelopen decennia is er in de praktijk toch het nodige veranderd: met name op het gebied van de vestiging van pandrechten zijn er wijzigingen opgetreden in de wijze waarop aan de vestigingsvereisten wordt voldaan. De vereisten zijn dus hetzelfde gebleven (de wet is niet veranderd), maar diverse gerechtelijke uitspraken hebben ertoe geleid dat de vestiging van pandrechten eenvoudiger verloopt dan in 1992, toen het huidige Burgerlijk Wetboek werd ingevoerd.

In dit artikel wil ik het proces van deze "deformalisering" beschrijven, maar ook aangeven waar volgens de huidige rechtspraak de grenzen liggen.

Vereisten verpanding

Voor een goed begrip van dit onderwerp is een korte uitleg nodig van de vereisten die aan rechtsgeldige verpanding worden gesteld.

Pandrechten vallen onder de categorie beperkte rechten, zoals bedoeld in artikel 3:98 BW. Dat artikel (de zogenaamde "schakelbepaling") bepaalt dat de regels van vestiging, overdracht en afstand van rechten op goederen van overeenkomstige toepassing is op vestiging, de overdracht en de afstand van een beperkt recht op een zodanig goed. Dus kort gezegd: de vestiging van pandrechten vindt in beginsel plaats zoals ook de overdracht van een desbetreffend goed plaatsvindt.

Voor overdracht (en dus ook voor vestiging van beperkte rechten, waaronder pandrechten) is volgens artikel 3:84 lid 1 BW vereist:

1. een geldige titel: meestal een overeenkomst waarin een verplichting tot overdracht of (in dit geval) verpanding staat vermeld;
2. een leveringshandeling, op de wijze zoals die voortvloeit uit de wet;
3. een beschikkingsbevoegde persoon die de leveringshandeling verricht.

Daarnaast (zie lid 2) moet het goed bij de titel met voldoende bepaaldheid omschreven zijn.

Wijzen van verpanding

Voor roerende zaken geldt op basis van artikel 3:90 BW¹ dat een pandrecht wordt gevestigd door aan de pandhouder het bezit der zaak te verschaffen. Het betreft dan een vuistpandrecht: de pandhouder krijgt de zaak meteen in zijn macht.

Dat is echter niet de enige mogelijkheid om een pandrecht op een roerende zaak te vestigen. Op basis van artikel 3:237 lid 1 BW kan een pandrecht op een roerende zaak ook worden gevestigd bij authentieke of geregistreerde onderhandse akte², zonder dat de zaak in de macht van de pandhouder of van een derde wordt gebracht. Dit wordt vaak een bezitloos pandrecht genoemd, al heeft de vuistpandhouder ook niet het *bezit* van de zaak ondanks dat het in zijn macht wordt gebracht en is de term dus niet echt onderscheidend.

Voor vorderingen geldt dat deze openbaar kunnen worden verpand door middel van een pandakte en een mededeling aan de debiteur.³ Een "stille" verpanding geschiedt conform artikel 3:239 BW bij authentieke of geregistreerde onderhandse akte. De vordering moet op het tijdstip van verpanding wel bestaan of nog voortvloeien uit een op dat moment reeds bestaande rechtsverhouding. Vorderingen die dubbel toekomstig zijn (dus vorderingen die nog niet bestaan en waarvan de onderliggende rechtsverhouding op het moment van verpanding ook nog niet bestaat) kunnen niet worden verpand.

Het bepaaldheidsvereiste

Zoals al aangegeven staat in artikel 3:84 lid 2 BW dat het verpande goed met voldoende bepaaldheid omschreven moet zijn. De vraag is wat hieronder moet worden verstaan. Moet in de titel en een akte van verpanding van roerende zaken precies omschreven worden op welke tafel en welke stoel van een inventaris het pandrecht wordt gevestigd of is een meer algemene omschrijving van het object van verpanding ook toegestaan? De rechtsverhouding moet in ieder geval voldoende aanknopingspunten bieden om te kunnen bepalen tot de overdracht (of in dit geval: de verpanding) van welk goed de titel verplicht of althans tot rechtvaardiging daarvan dient.⁴ Zowel in de titel als bij de levering zelf moet dus duidelijk te herleiden zijn op welk goed de overdracht dan wel de vestiging van het beperkte recht betrekking heeft. Er moet geen discussie over kunnen bestaan wat het object van de transactie is.

In de praktijk levert de bepaaldheid van roerende zaken in verpandingsakten weinig problemen op. Het is al lange tijd gebruikelijk dat zeer algemeen geformuleerde omschrijvingen worden gehanteerd zoals de volgende: "de pandgever vestigt hierbij, voor zover nodig bij voorbaat, ten behoeve van de kredietgever een pandrecht op al zijn huidige en toekomstige voorraden en inventaris". Van een dergelijke omschrijving staat vast dat deze voldoet aan het bepaaldheidsvereiste. De roerende zaken zijn immers voldoende te individualiseren. Op het moment dat het pandrecht moet worden uitgeoefend, kan eenvoudig worden geconstateerd welke goederen er op dat moment aanwezig zijn en daadwerkelijk aan de pandgever toebehoren. Al voor de invoering van het huidige Burgerlijk Wetboek stond vast dat deze werkwijze mocht worden gehanteerd.⁵

Ten aanzien van de verpanding van vorderingen op naam was en is de situatie een stuk minder eenvoudig te schetsen. Voor openbare verpanding is de situatie helder: aangezien het pandrecht gevestigd wordt - naast de akte - door het mededelen van de verpanding aan de debiteur, zal duidelijk zijn om welke vorderingen het daadwerkelijk gaat. Bij stille verpanding is dat anders: de akte moet in ieder geval dusdanige gegevens bevatten dat kan worden geïndividualiseerd om welke vorderingen het gaat.

Sinds de invoering van het huidige BW zijn de vereisten die hieraan worden gesteld nogal veranderd. Daar waar eerst met name werd gewerkt met lijsten waarop *alle* te verpanden

vorderingen waren omschreven, bleek uit het arrest Spaarbank Rivierenland/Gispen q.q.⁶ dat ook kan en kon worden volstaan met pandlijsten die niet alle details van de vorderingen bevatten. Sinds dit arrest staat vast dat voor de vestiging van een stil pandrecht de vereiste akte slechts zodanige gegevens moet bevatten dat, eventueel achteraf, kan worden vastgesteld om welke vorderingen het gaat. In dit geval werd gebruikt gemaakt van een pandakte, waar alleen de eerste en de laatste vorderingen die op een computerlijst stonden werden vermeld. De lijst zelf werd niet geregistreerd en diende dus niet als pandakte. De Hoge Raad oordeelde dat toch een rechtsgeldig pandrecht tot stand was gekomen. De vorderingen die op de computerlijst staan waar de pandakte naar verwijst, waren dus rechtsgeldig verpand.

In latere rechtspraak is dit verder verfijnd. Zo werd in 1997 geoordeeld⁷ dat een onjuiste codering op een pandlijst er niet aan de weg hoeft te staan dat achteraf op basis van objectieve gegevens wordt vastgesteld welke vordering de pandgever ten tijde van de verpanding bedoeld heeft. In 2001 verduidelijkte de Hoge Raad dat de eis dat het pandrecht uit een akte blijkt niet te streng moet worden gehanteerd: niet vereist is dat een tot verpanding strekkende verklaring van de pandgever met zoveel woorden in de akte is opgenomen. Voldoende is dat de akte zodanige gegevens bevat dat, eventueel in onderling verband en samenhang met andere akten of andere feiten, kan worden vastgesteld dat de akte is bestemd tot verpanding van de erin bedoelde vorderingen. Voldoende is dat de verkrijger van de vordering, of van een recht van pand erop, redelijkerwijs uit de akte heeft mogen begrijpen dat zij tot levering of tot vestiging van pandrecht was bedoeld. De akte hoeft ook niet de titel te vermelden.

Kortom: een pandakte kan zeer beknopt zijn, als maar duidelijk is dat het de bedoeling is om er een pandrecht mee te vestigen en dat objectief kan worden vastgesteld waar dat pandrecht dan op is komen te rusten. In deze lijn past ook het voorlopig sluitstuk van deze reeks jurisprudentie: het arrest Dix q.q./ING.⁸ In dit arrest stelde de Hoge Raad vast dat zogenaamde *verzamelpandakten* tot rechtsgeldige pandrechten leiden. Een verzamelpandakte is een pandakte waarbij een schuldeiser (vaak: een bank) op basis van volmachten die door de schuldenaren (vaak: alle kredietnemers van de bank) zijn verstrekt periodiek (vaak: iedere werkdag) alle vorderingen van die schuldenaren op derden aan zichzelf verpand. De bank handelt dus als volmachtgever van de pandgever en tegelijk als pandhouder. De verzamelpandakte is zeer algemeen geformuleerd en bevat geen details over de pandgevers (die volmacht hebben gegeven) of de verpande vorderingen.

In dit arrest oordeelde de Hoge Raad dat de omstandigheden dat de namen van de pandgevers niet in de verzamelpandakte zijn vermeld en dat de pandgevers alleen generiek zijn omschreven, niet in de weg staan aan een rechtsgeldige verpanding van hun vorderingen op derden. Het is voldoende als uit de geregistreerde akte objectief te herleiden is namens wie de pandrechten zijn gevestigd en waarop deze zijn komen te rusten.

Casus

Alhoewel het in de praktijk dus niet al te ingewikkeld hoeft te zijn om een rechtsgeldig pandrecht te vestigen, kan het in de praktijk alsnog verkeerd gaan. Een recent vonnis (Rb. Amsterdam 27 september 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:6951) illustreert dat het toch nauw komt met de bepaaldheid van hetgeen verpand moet worden.

CompLions B.V. (hierna: Complions) was een softwarebedrijf dat een kredietovereenkomst met ING Bank N.V. (hierna: ING) had gesloten. Tot zekerheid van terugbetaling zou ING pandrechten

moeten verkrijgen op allerlei activa van Complions, waaronder ook de auteursrechten op de door Complions ontwikkelde software.

In de pandakte stond vermeld dat het pandrecht werd gevestigd op alle huidige en *toekomstige bedrijfsactiva*, waarbij *bedrijfsactiva* zijn gedefinieerd als *alle tot het bedrijf van de pandgever behorende goederen*. Hierbij is vermeld dat daaronder in ieder geval cliëntenbestanden en goodwill vallen.

De curator in het faillissement van Complions dat op een zeker moment werd uitgesproken, was van mening dat er geen pandrecht op de auteursrechten was gevestigd. ING stelde dat het auteursrecht op de software ook een goed is dat tot het vermogen van de pandgever behoort en dus onder het pandrecht valt. De curator vond de omschrijving echter onvoldoende bepaald, dan wel onvoldoende bepaalbaar.

De Rechtbank is dat met de curator eens: de categorie 'goederen' is de meest algemene aanduiding die de wet kent, en omvat zaken (zowel roerende als onroerende zaken) en vermogensrechten. Het vestigen van een pandrecht is alleen mogelijk op bepaalde categorieën goederen, te weten roerende zaken en rechten die geen registergoed zijn. Op registergoederen (waaronder onroerende zaken) kan op grond van de wet geen pandrecht maar een hypotheekrecht worden gevestigd. Alleen al hierom voldoet volgens de Rechtbank de omschrijving van het pandrecht in een pandakte die inhoudt dat het pandrecht wordt gevestigd op 'alle huidige en toekomstige bedrijfsactiva', waaronder wordt verstaan 'alle tot het bedrijf van de pandgever behorende goederen' niet aan de vereiste bepaalbaarheid. Onder die omschrijving vallen immers ook goederen waarop geen pandrecht mogelijk is. Bovendien zou ook een omschrijving die met bovenstaand wettelijk systeem rekening houdt (door als omschrijving te kiezen: alle roerende zaken en vermogensrechten voor zover deze geen registergoederen zijn) niet voldoen aan het bepaalbaarheidsvereiste.

De Rechtbank bespreekt nog de vergelijking met pandrechten op alleen vorderingen op derden, waar ook zeer algemene omschrijvingen worden gehanteerd (alle huidige vorderingen en alle toekomstige vorderingen uit thans bestaande rechtsverhoudingen). Die vergelijking gaat volgens de Rechtbank niet op, omdat bij vorderingen op derden (zie de hiervoor vermelde rechtspraak) de categorie wel duidelijk is omschreven en ook objectief uit de administratie achteraf kan worden herleid waar het pandrecht op rust. Dat is anders bij bijvoorbeeld cliëntenbestanden, goodwill en auteursrechten, die niet steeds uit de administratie of de balans blijken of daar zelfs nooit op worden vermeld. Ook in dit geval stond het auteursrecht niet op de balans vermeld.

De conclusie is dan ook dat een omschrijving in de pandakte die erop neerkomt dat *alle* goederen van de pandgever worden verpand, ook als deze zo zou worden uitgelegd dat deze alleen betrekking heeft op de goederen waarop een pandrecht mogelijk is, onvoldoende bepaald en ook onvoldoende bepaalbaar is.

Nawoord

Volgens de Rechtbank Amsterdam kunnen er dus toch wat strengere eisen aan de formulering van een pandakte worden gesteld. Het is echter de vraag of (als het zover komt) de Hoge Raad eenzelfde mening is toegedaan. Dat zullen we moeten afwachten.

- NOOT 1 Met inachtneming van de schakelbepaling van artikel 3:98 BW.
- NOOT 2 Deze akte dient dan te worden geregistreerd bij de Belastingdienst.
- NOOT 3 Zie artikel 3:94 jo 3:98 BW.
- NOOT 4 Pitlo/Reehuis & Heisterkamp 2012, Goederenrecht, 117.
- NOOT 5 Zie onder meer HR 22 mei 1953, NJ 1954, 189.
- NOOT 6 HR 14 oktober 1994, NJ 1995, 447.
- NOOT 7 HR 20 juni 1997, NJ 1998, 362.
- NOOT 8 HR 3 februari 2012, NJ 2012, 261.